

DE PEDAGOOG 03

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 21 - OKTOBER 2020

Jong & eenzaam

Laura Batstra over
ADHD-medicatie

Gesloten jeugdzorg
opent de deuren

Is snoepende Linda
(29) wilsbekwaam?

Onderzoek
Hongerwinter 1945

Rust

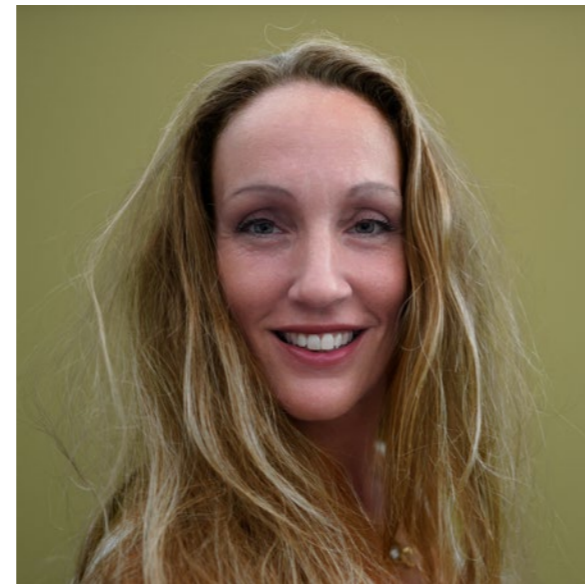
Een mooie constatering vond ik het van hoogleraar Vroege ontwikkeling en gezondheid Tessa Roseboom, in de rubriek *opvoeders van nu*: een positief bijeffect van de coronacrisis is het fors afgenomen kraambezoek. Het is een trend die we erin moeten houden, vindt ze. Sowieso. Jonge ouders zijn namelijk zeer te spreken over de rust die dat geeft in die allereerste weken na de geboorte. 'Rust om aan elkaar te wennen, elkaar te leren kennen. Zowel voor ouders als baby pure winst.'

Een meisje dat de hele zomervakantie geen leeftijdgenootjes had gezien... Voor ambulant jongerenwerker Jolanda van Gerwe was het de druppel. Ze vond geen rust voor ze een oplossing had bedacht voor de talloze eenzame jongeren die ze tegenkwam. Haar initiatief *Join us* in Veghel vindt veel navolging in het land. Hoe dat ging, vertelt ze in het omslaginterview.

Ze heeft een perfecte balans gevonden in haar leven. Maaïke Cima combineert het moederschap van zes kinderen met een baan als hoogleraar Forensische orthopedagogiek in Nijmegen en het runnen van een balletschool in Vaals. Door haar werk als balletjuf is ze anders gaan kijken naar de behandeling van jongeren met extreme gedragsproblemen. 'De focus ligt vooral op het negatieve, op het afleren van antisociaal gedrag. Ik wil behandelingen promoten die veel meer gericht zijn op het ontdekken van hun talenten en het ontwikkelen van prosociale vaardigheden.'

Het voorschrijven van ADHD-medicijnen om kinderen met druk gedrag rustig te krijgen, is tot vreugde van onderzoeker en docent orthopedagogiek Laura Batstra eindelijk op z'n retour. Maar daarmee zijn we er nog niet. 'Want nog steeds wordt vanuit de medisch-psychiatrische hoek geadviseerd om kinderen met een classificatie ADHD te vertellen dat ze een hersenziekte hebben. Dit maakt kinderen tot probleemeigenaar en onderbelicht contextuele factoren als armoede, overbelaste en onderbetaalde leerkrachten, (v)echtscheidingen, problematische verwenning en verwaarlozing. Zaken waarin de (ortho)pedagogiek gespecialiseerd is.' Rust in dit geval niet, pedagogen. Er is werk aan de winkel.

tekst: Annemiek Haalboom
Hoofdredacteur *de Pedagoog*

'Als moeder zou ik niet inzetten op behandeling van volwassen daders'

Maaïke Cima, pagina 30

cover: Jolanda van Gerwe
foto: Luc van Moorsel

inhoud

4 Jong & eenzaam
Interview met Jolanda van Gerwe, initiatiefnemer van *Join us*, een ontmoetingsplek voor eenzame jongeren. Over sociaal onhandigen en doemdenkers.

12 Kind en orthopedagogiek voorop!
Laura Batstra over ADHD, de medicijnlobby en waarom orthopedagogen beter helpen dan pillen.

20 Gesloten jeugdzorg
JeugdzorgPlus experimenteert met alternatieven voor opsluiting. 'We moeten de veiligheid in de relatie zoeken, niet in een dichte deur.'

24 Is Linda (29) wilsbekwaam?
Linda is licht verstandelijk beperkt en weegt 124 kilo. Mag Linda zelf bepalen hoeveel ze snoept of moet haar mentor ingrijpen?

32 Onderzoek Hongerwinter
Tessa Roseboom over de levenslange gevolgen van ondervoeding tijdens de zwangerschap en het belang van een goede start.

24

40

14

32

rubrieken

- 8 Onderzoeksnieuws
- 9 Die ene cliënt:
Melanie van der Meer
- 10 Over de grens:
Onderwijs&Jeugdhulp
- 14 Promovendus
Aslı Ünlüsoy-van der Baan
- 17 OM&OM: Mieke Ketelaars
- 18 Verwijsindex Risicjongeren
- 23 Gegrepen: Bladergroen
- 27 Gastcolumn: Mariëlle Bruning
- 28 Boeken &zo
- 30 De hoogleraar: Maaïke Cima
- 35 Juridische en beroepsethische vragen
- 36 Opinie: Thuiszitters
- 40 Op de werkvloer:
Tessa van Gastel

Jong & eenzaam

Als ambulante hulpverlener kwam pedagoog Jolanda van Gerwe veel eenzame jongeren tegen. Voor hen startte ze in 2016 met Join us, een ontmoetingsplek in Veghel waar jongeren samen werken aan de oorzaken van hun eenzaamheid. Inmiddels zijn er 36 groepen in het land.

"Ik heb nooit bedacht om jongeren uit Barendrecht te gaan helpen, maar daar zijn we op dit moment ook een groep aan het oprichten", zegt Van Gerwe vanuit haar kantoor in het Franciscanessenklooster in Veghel. Daar geeft ze leiding aan een team van zes medewerkers. "We zitten in het moederhuis, waar nog 36 zusters wonen. Het is wel een toepasselijke plek. De zusters hebben zulk werk tenslotte ook altijd gedaan."

Zomervakantie

Als ambulante hulpverlener kwam ze vaak bij jongeren thuis. Het viel haar op dat veel van hen weinig contact hadden met andere jongeren en ook niet wisten hoe ze dat konden veranderen. Het schrijnendst vond ze een meisje dat de hele zomervakantie geen leeftijdgenootjes had gezien. "Ze was net naar een middelbare school buiten haar eigen regio gegaan, naar het speciaal onderwijs. De contacten met vriendinnen van de basisschool waren verwaterd en ze wist niet hoe ze die weer aan moest halen. Met haar nieuwe klasgenoten lukte het ook niet, daar had ze de sociale vaardigheden niet voor. Haar ouders konden haar niet stimuleren, die hadden hun eigen problemen. Dus trok ze zich steeds meer terug op haar kamer om te gamen. Dat was haar veilige basis. Daar had ze wel contact met anderen, over de hele

wereld. Maar wat ze bijvoorbeeld heel erg miste was om even naar de kermis te gaan met andere jongeren. Dat raakte me diep."

Hulpverlening

Ze merkte dat de drempel naar hulpverlening hoog was voor de jongeren en bovendien was die niet toereikend. "Hulp bestond toen uit een-op-eenbegeleiding, waarbij je niet kon oefenen met echte jongeren. Zij noemen dat zelf 'nep'. Er waren ook wel groepstrainingen, maar die waren erg doelgericht: of op sociale vaardigheden of op faalangst. Samen met de jongeren en hun ouders hebben we toen Join us bedacht, om die jongeren bij elkaar te brengen en samen te werken aan wat zij tegenkomen. Dan moet je vooral denken aan weinig sociale vaardigheden en een negatieve kijk op zichzelf en de wereld. De drempel moest laag zijn, dus zonder indicatie."

Samen met een collega polste Jolanda van Gerwe waar de jongeren behoefte aan hadden. "Zij wilden meer doen met leeftijdgenoten, plezier maken, meer vrienden hebben. Als we doorvroegen beseften ze ook wel dat het niet alleen leuk en aardig moest zijn, maar dat ze ook iets moesten leren. Als je alleen inzet op verbinding en niks doet aan de onderliggende mechanismen, sla je de plank mis. Dan geef je ze een vis, maar leer je ze niet vissen. Daarom werken we met

Jolanda van Gerwe
foto: Luc van Moorsel

de jongeren aan het groeien naar sociale redzaamheid. We leren hen om een realistisch beeld van zichzelf en hun omgeving op te bouwen. Daarbij maken we gebruik van sociaal-cognitieve training."

Challenges

Join us startte vier jaar geleden in Veghel met bijeenkomsten voor chronisch eenzame jongeren, eens in de twee weken, drie uur lang en in de avonden. Jongeren bedachten zelf activiteiten, zoals karaoke, gourmetten, voetballen in het park en samen naar de bioscoop. Jolanda van Gerwe zag de jongeren veranderen, ze werden vrolijker, opener en sloten vriendschappen. Na het succes in Veghel toonden steeds meer gemeenten belangstelling. Inmiddels zijn er 36 groepen, voor 18-plussers en 18-minners, in negentien gemeenten. Behalve in Brabant zijn er groepen in Zuid-Holland, Utrecht en Twente. Er staan 1.200 jongeren op de wachtlijst. "We werken nu samen met lokale welzijnsorganisaties, die ook een grote rol spelen in de werving. Per groep zijn er twee begeleiders die door ons zijn getraind, meestal een jongerenwerker en iemand uit het wijkteam. Die combinatie werkt goed. De een let op het plezier in de groep en de ander houdt de persoonlijke doelen in de gaten die de jongeren zich hebben gesteld." "Dat zijn doelen, of *challenges* zoals wij ze noemen, als 'ik wil inte-

resse kunnen tonen in een ander', 'ik wil praten met mensen die ik niet ken'. Allemaal dingen die ze moeilijk vinden. Als er jongeren zijn met soortgelijke doelen, zetten de begeleiders hen even apart in een groepje om hen samen te begeleiden. Zo kunnen ze van elkaar leren en elkaar versterken. Dat gebeurt tijdens de bijeenkomsten. Maar voor de jongeren gaat het vooral om het plezier, het zijn absoluut geen praatgroepen."

Finish

Hebben de jongeren hun doelen eenmaal bereikt, waaronder een eigen netwerk, dan moeten ze de groep verlaten. Dat is meestal na een jaartje, "Ja, dat is vanaf het begin lastig", zegt Jolanda van Gerwe. "Maar bij binnenkomst krijgen ze al te horen: als je je sterk genoeg voelt, dan stroom je uit. Je wilt voorkomen dat ze Join us een *safe place* noemen, waar ze zich zo veilig voelen dat ze nooit meer weg willen. Als ze in staat zijn om hun eigen vriendennetwerk te behouden, zijn ze gewoon klaar. We maken er altijd een feestelijk moment van, ook als voorbeeld voor de anderen. Ze hebben de finish gehaald en krijgen een mooie *You did it* kaart. Dat in- en uitstromen gebeurt continu. Zo blijft de groep ook dynamisch en krijg je geen klikjes die elkaar langer kennen waardoor een nieuwkomer meteen tegen een muur oploopt."

Jolanda van Gerwe bij
Join us in Uden, i.s.m.
jongerenwerkorganisatie
Stichting Compass

foto: Wim Roefs

Maatwerk voor de sociaal onhandigen en doemdenkers

wordt steeds breder gedragen. Op 7 oktober is er voor het eerst een *Dag tegen eenzaamheid bij jongeren*. Die organiseren we samen met Movisie, Sociaal Werk Nederland, het NJi en Stichting Argan.”

Corona

Bij het begin van de corona-uitbraak in maart sloeg bij Jolanda van Gerwe de schrik om het hart. “Ik woon zelf in het epicentrum in Brabant en hoorde wel tien keer per dag een ambulance. Zelfs ik, als positief mens, kreeg last van negatieve gedachten. Hoe zou het dan voor onze jongeren zijn? Zij waren net zo veel aan het leren en werden nu weer helemaal op zichzelf teruggeworpen.” Ze stapten snel over naar online bijeenkomsten. En wekelijks in plaats van om de week. “De begeleiders hadden zo’n beetje dagelijks contact met de jongeren via WhatsApp. Zij letten extra op jongeren in een zorgelijke thuissituatie en namen zo nodig contact op met het wijkteam. Dus om de jongeren die in beeld waren, maakten we ons al snel geen zorgen meer.” Bij Join us klopten in die tijd veel nieuwe jongeren aan, die zich nu extra eenzaam voelden. “Voor hen zijn we in april met tien nieuwe groepen gestart, met in totaal 130 jongeren, om elkaar een beetje door de crisis heen te helpen. Ze deden hetzelfde als bij Join us, maar dan online. Eigenlijk zouden die groepen tot 1 juli lopen, maar op verzoek van de jongeren is het verlengd tot 1 oktober. Ze zeiden: Juist in de zomervakantie hebben we behoefte aan contact!”

tekst: Annemiek Haalboom

¹ <https://www.apa.org/news/press/releases/2017/08/lonely-die>
<https://www.cigna.com/assets/docs/newsroom/loneliness-survey-2018-full-report.pdf>

> Extra risico

De drie grootste groepen die extra risico lopen op chronische eenzaamheid zijn jongeren met weinig sociale vaardigheden, negatieve denkbeelden, of weinig sociale contacten door omstandigheden, zoals een handicap.

“We komen jongeren tegen die in een negatieve situatie zijn opgegroeid, jonge mantelzorgers, jongeren die zijn gepest en jongeren met een migratieachtergrond. Naar die laatste groep heeft een stagiaire bij ons pas onderzoek gedaan. Culturele verschillen zijn soms een oorzaak, zoals de borrelcultuur in Nederland. De studententijd draait voor een groot deel om samen drinken, waardoor islamitische studenten er buiten vallen. Soms is taal een probleem en ook ‘je anders voelen’, waardoor je je sneller buitengesloten voelt en negatief over jezelf gaat denken.”

Onderzoek

In Nederland is, met een slag om de arm, drie tot veertien procent van de jongeren chronisch eenzaam, dus gedurende meerdere jaren. Hoe langer het duurt, hoe meer ze het hoofd laten hangen en hoe kleiner hun kans op deelname aan het sociaal verkeer. “Die cijfers komen uit een onderzoek van Van Dulmen en Goossens uit 2013”, legt Jolanda van Gerwe uit. “Zij hebben eigenlijk verschillende onderzoeken gekoppeld, want er wordt veel te weinig onderzoek gedaan naar eenzaamheid onder jongeren. In vragenlijsten op middelbare scholen wordt er bijna niet naar gevraagd. De GGD doet het de laatste jaren iets meer en komt op een gemiddelde van tien procent. Maar dan gaat het om jongeren vanaf 19 jaar.” In Nederland doen vooral Maaike Verhagen bij de Radboud Universiteit en Gerine Lodder bij de Universiteit Tilburg onderzoek naar eenzaamheid onder jongeren. Met hen werkt ze veel samen. “Gerine en ik hebben elkaar in 2016 ontmoet. Wij waren net begonnen met Join us en zij had net haar proefschrift afgerond.

In haar onderzoek kwam zij precies dezelfde groepen eenzame jongeren tegen als wij in de praktijk. En haar pleidooi voor maatwerk voor de sociaal onhandigen en de doemdenkers kwam overeen met onze aanpak. We doen nu samen onderzoek naar de impact van ons programma. Het wordt steeds duidelijker waar we op moeten focussen.”

Platform eenzame jongeren

Onderzoeker Gerine Lodder werkte ook mee aan de oprichting van het Platform Eenzame Jongeren, www.eenzamejongeren.com, een initiatief van Join us. Ze ontwierp onder meer een zelftest. Het platform is vooral bedoeld om het taboe op eenzaamheid onder jongeren te doorbreken en bespreekbaar te maken. “Veel jongeren schamen zich ervoor dat ze geen of weinig vrienden hebben. Ook zij zien eenzaamheid vooral als een probleem van ouderen. Naast het organiseren en bekendmaken van Join us, is mijn rol nu vooral het doorbreken van dat taboe. De gevolgen van eenzaamheid zijn gigantisch. Uit Amerikaans onderzoek¹ blijkt dat het effect net zo groot is als obesitas of het roken van vijftien sigaretten per dag. Naast fysieke gevolgen is er meer kans op een depressie, angsten, verslavingsgevoeligheid en schoolverlaten.”

Vorig jaar september startte Join us ook een landelijk meldpunt voor eenzame jongeren. “Vooral om overheden wakker te schudden en hun beleid aan te passen. We zijn uitgenodigd door het ministerie van VWS en hebben daar gesproken over hun actieplan *Een tegen eenzaamheid*, dat alleen is gericht op ouderen. Daarmee hebben we bereikt dat hun adviseurs bij gemeenten ook pleiten voor aandacht voor jongeren bij hun eenzaamheidsaanpak. En sinds het meldpunt er is, zien we een grote toename van gemeenten die zelf groepen willen oprichten. In Rotterdam zelfs drie tegelijk. Dus er komt wel meer aandacht en het

Wies

“Wies was zeventien toen ze bij Join us kwam. Een lieve, beetje verlegen, mooie blonde meid. Ze zat net in een nieuwe havo-klas en had nul vriendinnen. Ze had wel eens mensen in vertrouwen verteld dat ze zich zo alleen voelde. Die geloofden haar niet: ‘Je ziet er toch leuk uit? Het zal wel meevallen.’ Zo kreeg ze steeds de deksel op haar neus.

Wies zonderde zich steeds meer van anderen af, ze dacht dat niemand op haar zat te wachten. In de pauze was ze een keer met een stoel bij een kring scholieren gaan staan, maar niemand schoof op om plaats voor haar te maken. Daar stond ze met haar stoel bij een gesloten kring. Uiteindelijk is ze met haar broodtrommel maar op de wc gaan zitten.

Bij Join us bleek dat Wies heel weerbaar was. Ze had al snel door wat haar negatieve gedachten met haar deden. ‘Misschien heeft niemand me zien staan met die stoel’, zei ze. En: ‘Ik heb ook niet het lef gehad om te vragen of ik erbij mocht zitten.’ Na de havo is ze naar het mbo gegaan en daar had ze het lef wel. Toen merkte ze het verschil en bleek dat er wel degelijk mensen op haar zaten te wachten. Wies is na een half jaar al uitgestroomd en heeft ook andere jongeren geholpen om inzicht te krijgen in hun gedrag.”

James

“James van zestien is een typisch voorbeeld van sociale onhandigheid. Hij was verhuisd en ging naar een nieuwe school. Daar zat hij altijd alleen en hij fietste elke dag alleen naar huis. Bij Join us kwam James erachter dat dit te maken had met hoe hij met vriendschappen omging. Als hij eenmaal een vriend had, ging hij die helemaal claimen. Het was meteen zijn beste vriend ooit, hij wilde continu in de pauze bij hem zitten en dat schrok af.

In de groep ging het een keer over ‘wat is vriendschap?’, ‘hoe vaak zie je elkaar dan?’ Jongeren zeiden: een of twee keer in de week, het hoeft niet elke dag. Dat was voor James een eyeopener. Hij zal nooit sociaal de sterkste worden, maar is daarin wel veranderd. Hij stapt makkelijk op mensen af, maar weet nu beter te doseren en een vriendschap een beetje gezond te houden. Pas zag ik hem nog op de kermis met een stel vrienden.”